

Соколов Олександр Валентинович

ПНУ ім. В. Стефаніка

Аспірант кафедри соціальної психології

м. Івано-Франківськ

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ

Проблема. Дані гендерних досліджень, різноманітні приклади із практики та сучасні соціокультурні тенденції дозволяють ставити питання про необхідність розробки проблеми гендерного підходу у виховній діяльності педагогів і психологів.

Мета. Проаналізувати вектори конструювання гендерних моделей.

Стан. Навчання та виховання в освітніх закладах України продовжує залишатися безстатевим. На це ще у 70-х роках минулого століття звернув увагу радянський психолог і соціолог І. Кон [2]. З того часу вчені почали приділяти заслужену увагу цій проблемі. В доповнення поняттю «стать» з'явилося поняття «гендер». Зовсім недавно ми були свідками утворення гендерного напрямку в дослідженнях у соціальній психології, де має своє місце теоретико-практичне осмислення ролі гендерних зразків у соціалізації індивіда. В 1998 році вийшла «Гендерна психологія» І. Кльоциної [1], в якій автор обґрунтувала, зокрема, потребу враховувати гендерний аспект навчально-виховного процесу на усіх етапах становлення особистості. Умови формальних закладів освіти продовжують триматися вектору «унісекс» (по суті уникаючи питання статі і гендеру), або послуговуються науково необґрунтованими комбінаціями гендерних моделей.

Основні положення. Поняття статі використовується для позначення тих анатомо-фізіологічних (тобто біологічних) особливостей людей, на основі яких людські особини визначаються як чоловіки або жінки. Поняття гендеру використовується для позначення сукупності соціокультурних норм, які суспільство заохочує виконувати у людей в залежності від їх біологічної статі.

У соціальному вихованні (в умовах освітніх закладів) гендерний підхід своїм завданням має створення таких умов взаємодії дівчаток і хлопчиків, юнаків і

дівчат, в яких їх розвиток і ціннісна орієнтація сприятимуть:

- становленню і адекватному прояву відповідних маскулінних, фемінінних і андрогінних рис і психологічних властивостей, які будуть забезпечувати максимально успішний рівень соціалізації;
- пристосуванню підростаючих поколінь до реалій гендерних відносин у суспільстві в умовах глобалізації і полікультурності;
- появі та становленню автономії по відношенню до стандартів маскулінності – фемінінності.

Виходячи з цього, гендерний підхід в освітньому процесі приймає в розрахунок знання і застосування цих знань щодо гендерних особливостей:

- у сприянні вирішення проблем, пов'язаних з гендерною ідентифікацією та самореалізацією;
- у визначенні змісту і методів навчання і способів стимулювання самоосвіти;
- в організації побуту і життєдіяльності освітніх організацій (відповідно до їх типу та функцій), а також взаємодії їх членів;
- у створенні умов у освітніх організаціях для оволодіння хлопчиками і дівчатками, юнаками і дівчатами моделями і досвідом гендерної поведінки, які будуть адекватними їх біопсихічному розвитку і (дуже важливо) соціальним очікуванням.

Але ж якими повинні бути оці самі моделі гендерних рис?

Звернемося до біологічного ракурсу. Щодо хромосомної статі, то ще у 1965 р. біолог В. Геодакян для прояснення ролі різностатевого розмноження розробив еволюційну теорію статевого диморфізму, в якій стверджував, що диференціація статей пов'язана зі спеціалізацією за двома основними аспектами еволюційного процесу: збереженням і зміною генетичної інформації як вигідної для популяції форми інформаційного контакту із середовищем. Щодо гормональної статі, то ми лише зазначимо, що у чоловіків і жінок в організмі присутні одні і ті самі гормони, але різняться їхнє співвідношення. Так, у чоловіків більше андрогенного типу (тестостерон та ін.), а у жінок естрогенного типу (естроген та ін.). Виходить, що на біологічному рівні

людські особини обмежені в репродуктивній сфері по причині особливостей генетичного коду. Тобто, задачею жінки є виносити потомство, а задачею чоловіка створити безпечні умови для цього процесу. Проте репродуктивна функція не єдина, яку повинен виконувати індивід.

А що у нас є на рівні поведінковому? Дані етологічних досліджень нейробіолога С. Савельєва [3] свідчать, що є певні базові інстинктивні програми, які притаманні обом статям: здобуття ресурсів для існування, домінантності, розмноження.

Разом з цим подібні дані подає і І. Кон: у хлопців більше, ніж у дівчат, прагнення до домінування, суперництва, потреба в досягненні, схильність до делінквентності, проявляються любов до ризику, відсутність турботи про особисту безпеку, зневага до власного життя [2]. Але зауважимо, що у дівчат такі властивості також присутні і, умовно, змінюються лише сфери їх прояву. Наприклад, у хлопців сферою для прояву домінантності будуть служити кількісні показники об'єму м'язів, величини кісток тощо. А у дівчат сферою для прояву домінантності будуть якісні характеристики одягу (неповторність).

Тепер звернемо увагу на соціокультурний рівень. Історія еволюції виду «людина розумна» свідчить про визначальну адаптаційну роль фактору об'єднання індивідів у групи і утворення ними різних асоціацій: рід, плем'я, держава. В даних групах індивід нормує свою поведінку в залежності від панівних культурних обмежень. Наприклад, спеціалізація праці: максимальна більшість людських суспільств надає більш небезпечні та ризиковані професії саме чоловікам. Також до таких культурно-контрольованих елементів відносяться і гендерні моделі. Сама культура (у сукупності своїх представників), одночасно, є і носієм і перетворювачем гендерних зразків. А основою для творення таких зразків можуть бути найрізноманітніші фактори. Наприклад, кілт, як предмет чоловічого одягу національної спільноти Шотландії у вигляді спідниці. Така форма одягу просто не буде сприйнята в арабських країнах.

Переглянувши три площини буття індивіда у суспільстві ми побачили, що недостатньо розглядати особистість лише з позиції її статевої приналежності.

Натомість ми пропонуємо ще додатково керуватися показниками успішності виконання конкретної роботи. Наприклад, старостою класу може бути як хлопець так і дівчина, якщо він чи вона відповідає певним вимогам, які виставляє класний керівник: академічна успішність, відповідальність, старанність, схильність до лідерства та ін.

Висновки. Разом з вами ми дійшли висновку, що немає абсолютної точки відліку, яку можна було б використати для універсального виміру гендерних рис. Подача традиційного зразку маскулінності та фемінінності (наприклад, за С. Бем) повинна служити ґрунтом для освітнього процесу в його найзагальніших рисах. Сьогодні ми пропонуємо оцінювати адекватність тієї чи іншої гендерної моделі через контекст соціальної ситуації. Контекстуальність буття людини у соціальному середовищі заставляє пам'ятати про різноманіття міжособистісної взаємодії в сучасному суспільстві. Тому педагоги і психологи повинні подавати підростаючому поколінню гендерні моделі інтегрального характеру. Тобто такі, які враховують усю різноплановість статево-рольової взаємодії враховуючи різні сфери їх прояву.

Література

1. *Клецина И.С.* Гендерная социализации. Учебное пособие. [Електронний ресурс] / И.С. Клецина // Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена. 1998 – Режим доступу до журн.: <http://psymania.info/gend/klezina/soc.php>
2. *Кон И.С.* Кризис бесполой педагогики. [Електронний ресурс] / И.С. Кон // Электронный научно-образовательный журнал ВГПУ «Грани познания». №2(7) Июнь 2010 – Режим доступу до журн.: http://grani.vspu.ru/files/publics/154_st.pdf
3. *Савельев С. В.* Введение в зоопсихологию. / С.В. Савельев – М.: «Area XVII», 1998. – 292 с.